

β'. Ἐνα κοινὸν κατοικήσεως τόπον, διὰ τοῦ ὁποῖου νὰ ἐνῆνυσιν οἱ πολῖται καὶ τὰς θελήσεις των καὶ τὰς δυνάμεις των ὀνομάζεται δὲ οὗτος ἡ χώρα ἢ ἡ ἐπικρατία τῆς πόλεως.

Σημείωσις. Πόλις σημαίνει α' μίαν πόλιν, β' τὸ ἄθροισμα πολλῶν πόλεων, κομμῶν ἄγραν κτ., κυβερνωμένων ἀπὸ μίαν διοίκησιν· εἰς τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν τὸ μὲν πρῶτον λέγεται die Stadt, τὸ δὲ δευτέρου der Staat.

PKZ'. Οἱ πολῖται διαίρουνται εἰς ἐνεργοὺς καὶ ἀπράκτους, ἢ τελείους καὶ ἀτέλεις· ἐνεργεῖν εἶναι, ὅσοι, εἴν ἐαυτοῖσιν τῶρα ἡ πόλις, ἠδύνατο νὰ σώσῃ καὶ αὐτοὶ τὰς ψήφους των· ἀπράκτοι δὲ, οἵτινες δὲν ἠδύνατο νὰ σώσῃ ψήφου. Εἶναι δὲ τοιοῦτοι· α') ὅλα τὰ νήπια· β') ὅλοι οἱ μωροὶ καὶ τρελλοὶ· γ') ὅλαι αἱ γυναῖκες, καὶ ὑπαυδρευμέναι καὶ ἀνύπανδροι, ἐπειδὴ ἐκ φύσεως εἶναι προσκεκλημέναι πλείον εἰς τὰ οἰκιακὰ παρὰ εἰς τὰ δημότια πράγματα, καὶ προσημαρτυροῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνδρας, πατέρας καὶ ἀδελφούς των ὅτι δύνανται νὰ δώσωσιν ἐντελῶς ἐλευθέραν τὴν θέλησίν των· δ') ὅλοι οἱ θανάτουτες, ἐνώπιον εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ἀυθεντιῶν των· ε') ὅλοι οἱ ψωμοζῆται, ὅσοι δήλονότι δὲν δύνανται νὰ ζήσωσιν ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν των, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἔλεος τῶν ἄλλων.

PKII'. Δὲν πρέπει δὲ νὰ ἐμποδίζωσι τινὰ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἐνεργὸς πολίτης καμμία ἀπὸ τὰς ἐφεξῆς περιστάσεις· α') ἂν ἔχη τις τὴν εἰσαθρησκείαν. Ἡ θρησκεία εἶναι κανὼν τῆς ἠθικῆς καὶ ἱερᾶς διαγωγῆς, ὅχι τοῦ δημοσίου πολιτεύματος· καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν πρέπει νὰ γίνωνται κριταὶ καὶ καταδικασταὶ εἰς πράγματα, τὰ ὅποια ἀνήκουσιν εἰς τὸν κριτὴν ζώντων καὶ νεκρῶν· β') εἴαν τις εἶναι κύριος γῆς ἢ ὅχι· διότι καθεὶς εἶναι κύριος, ἂν ὅχι γῆς, ἀλλὰ κτημάτων ἄλλων πολλῶν ἢ ὀλίγων, τῶν ὁποῖων ζητεῖ τὴν ἀσφαλῆ ἀπόλαυσιν· γ') εἴαν ἔχη τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἐπάγγελμα. Τὰ ἐπαγγέλματα εἶναι ὅλα χρήσιμα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἰς τὸν πολιτικὸν βίον· καὶ δὲν πρέπει νὰ ἔχη τις προτίμησιν, διότι εἶναι, φερ εἰπεῖν,

πραγματευτής, ἀπ' ἄλλου, διότι εἶναι ῥάπτῃς, παρεκτός ἐάν ἐκείνου ὁ νοῦς ὑποτεθῆ πλέον καλλιεργημένος· καὶ ἐμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ἐκεῖνος πλέον ὡς μέρος ἠθικοῦ προσώπου παρά οὗτος· ἀλλὰ περὶ τούτου εἶναι ἄλλος λόγος.

Σημείωσις. "Όταν πολεμηθῶν ἢ οἱ πολῖται ἢ ἡ χώρα ἀπ' ἐξωτερικὸν ἐχθρὸν, ὁ πόλεμος γίνεται κατ' αὐτῆς τῆς πόλεως, ἥτις ἔχει τὸ δίκαιον νὰ καθοπλήσῃ τὸν λαόν της κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τούτου, ὡς θέλομεν εἰπεῖν ἐφεξῆς. Ἐπίεται δὲ ἐκ τῶν προειρημένων, ὅτι ἡ πόλις δὲν εἶναι ἑταιρεία οὔτε ἐσκορπισμένη οὔτε πλανωμένη, ἀλλὰ συνηγμένη καὶ σταθερὰ (ΡἸΘ'). Τὰ μέλη φιλολογικῶν καὶ ἐμπορικῶν καὶ ἄλλων τινῶν ἑταιρειῶν καὶ κοινωνιῶν ἐμποροῦν νὰ ζῶσι καὶ διασκορπισμένα, καὶ ἐμπορεῖ καὶ νὰ ὠφελῆ εἰς τὸν σκοπὸν τῶν ὁ διασκορπισμός οὗτος, ἀλλὰ τὰ μέλη πολιτικῆς τινὸς κοινωνίας πρέπει νὰ συζῶσιν ὅλα ὁμοῦ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, καθὼς αἱ μέλισσαι εἰς τὸν αὐτὸν μελισσῶνα, μ' ὅλον ὅτι πᾶσα μία χωριστὰ ἐκπετῶσι κατὰ καιροῦς διὰ νὰ φέρωσι κηρίον καὶ μέλι. Διὰ τοῦτο λαοὶ ἐσκορπισμένοι, καθὼς οἱ Ἰουδαῖοι καὶ Γύρτοι, δὲν ἀποτελοῦσι πόλιν· οἷδε περιπλανώμενα πλήθη ὀυθρώπων, καθὼς οἱ σκηνίται καὶ οἱ νομάδες, μ' ὅλον ὅτι γνωρίζοντες ἕνα ἡγεμόνα τῶν, καὶ ὀδηγούμενοι ἀπ' αὐτὸν πληπιάζουσιν ὀπωσοῦν εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν. Ἡ πολιτικὴ κατάστασις ἀπαιτεῖ ἀμετατόπιστους διαταγὰς, αἱ ἐποῖαι ἐμποροῦν νὰ στερεωθῶσιν ἐπάνω εἰς ἀκίνητον ἔδαφος. Ἄφ' οὗ δοθῆ τοῦτο, ἐμπορεῖ νὰ μερισθῆ εἰς τοὺς ἐγκατοίκους διὰ νὰ τὸ μεταχειρισθῶσι συμφώνως μὲ τὸν σκοπὸν τῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο ἡ Γεωργικὴ εἶναι ἐμπειρικὴ βᾶσις τοῦ πολιτικοῦ βίου· ἡ δὲ ποιμενικὴ εἶναι τὸ μεθόριον μεταξὺ τούτου καὶ τῆς κυνηγετικῆς, ἥτις παριστάνει τὴν φυσικὴν κατάστασιν μὲ ἔλην της τὴν ἀγριότητα. Ἐὰν λοιπὸν λαοὶ, ἔχοντες τελειότεραν ἢ ἀτελειότεραν πόλιν, ἀφίνουσι ταυτην ἐκ μιᾶς τινὸς αἰτίας, καὶ ζητοῦσιν ἄλλον τέκον νὰ κατασταθῶσιν— ἡ πολιτικὴ ζωῆτων ἐμπορεῖ τότε νὰ ἐκληφθῆ ὡς διαλελυμένη, ἥτις ἐμπορεῖ κατ' ὀλίγον καὶ νὰ ἐξουδενωθῆ ἐντελῶς. Οὕτω πολλοὶ λαοὶ ἀφίνοντες τὰς πόλεις των, καὶ προσερχόμενοι εἰς ἄλλας συγχωνεύονται τρέπονται μὲ λαοὺς ἄλλους καὶ λαμβάνουσιν ἄλλην νέαν πολιτικὴν μορφήν καὶ κατάστασιν.

ΡἸΘ'. Ἡ πολιτικὴ κοινωνία, καθὼς καὶ πᾶσα ἄλλη κοινωνικὴ δικαία σχέσις, πρέπει νὰ θεωρῆται στηρίγμενη ἐπάνω συνθήκης (ΡἸΪ'). αὕτη δὲ ὀνομάζεται Πολιτικὴ συνθήκη.

Θήκη ἢ πολιτικὸν συνάλλαγμα· εἰ αὐτῆς ὑποχρεούνται οἱ συμφωνοῦντες νὰ ἐκτελέσωσι πραγματικῶς τὴν πόλιν διὰ τῆς κοινῆς ἐνεργείας των, καὶ νὰ στέρξωσιν ὅλα τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐπιτυχηθῇ ὁ τῆς πόλεως σκοπός. Εἰς μὲν τὸ πρῶτον ἡ συνθήκη εἶναι συνδέτικὴ τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας εἰς συμπλήρωσιν ἑνὸς ὅλου· εἰς δὲ τὸ δεύτερον εἶναι συνθήκη τῆς τῶν μελῶν ὑποταγῆς εἰς τὸ ὅλον, γινομένη μεταξὺ τῶν μελῶν καὶ τοῦ ὅλου.

ΡΑ'. Ἡ πολιτικὴ συνθήκη ὀνομάζεται καὶ κοινωνικὴ συνθήκη κατ' ἐξοχὴν, ἐπειδὴ ἡ πόλις διατάσσει καὶ διοικεῖ τρόπον τινα ὅλον τὰς αἰσθητὰς κοινωνίας, ἀλλ' ἡ συνθήκη αὕτη δὲν εἶναι χρεῖα νὰ ἐκφράζεται πάντοτε ῥητικῶς (ΡΚ'). εἴμεθα μόνον βέβαιαι, ὅτι χωρὶς συνθήκην εἶναι ἀδύνατον καὶ ἀντιφαιτικὸν νὰ εἰσῆγῃς καὶ νὰ λαμβάνῃ δίκαια. Ταύτην ὅμως τὴν συνθήκην ὑποθέτομεν εὐλόγως προὑποκειμένην σιωπηλῶς. Τὸ δὲ νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ἐνῶ ἀπεφάτισαν νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, συνεκρότησαν πρῶτον συμβούλιον, καὶ ἕκαμαν ἐνώσεως συνθήκην, καὶ ἄλλην ὑποταγῆς συνθήκην, καὶ τελευταῖον πολιτικὴν, εἶναι γελοῦδες καὶ παραλογιστικόν, ἐπειδὴ ὑποθέτει τὴν πόλιν πρὶν ὑπάρχει ἡ πόλις.

ΡΑΑ'. Ἐκ τῆς πολιτικῆς συνθήκης γεννᾶται κοινὴ τις θέλησις, ἡγουν ἡ ἰδέα ἐνεργητικοῦ τινος στοιχείου, τὸ ὁποῖον διαχωρεῖ καὶ ἐμψυχώνει ὅλην τὴν πολιτικὴν ἐνότητα, καὶ δὲν σπουδάζει ἄλλο εἰ μὴ μόνον τὸν σκοπὸν τῆς πόλεως. Εἰς δὲ ταύτην τὴν κοινὴν θέλησιν, ὡς ὑψηλοτάτην ἐντὸς τῆς πόλεως, πρέπει νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὰς σπουδᾶς της πᾶσα μερικὴ; ὥστε νὰ μὴ ἀντιφέρεται εἰς τὸν σκοπὸν τῆς πόλεως. Καὶ εἶναι λοιπὸν ἡ κοινὴ αὕτη θέλησις νόμος δι' ὅλους τοὺς πολίτας, ἡγουν γενικὸς κανὼν τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἐνεργείας. Ἡ κοινὴ

αὕτη θ' ἄλλοις ἐμφαίνεται εἰς ὅλους τῆς πόλεως τοὺς νόμους, διὰ τῶν ὁποίων προσδιορίζονται ἀκριβέστερα τῶν πολιτῶν αἱ σχέσεις· οἱ νόμοι λοιπὸν οὗτοι εἶναι ἔργον τῆς κοινῆς θελήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὑποτάσσεται ἀναντιρρήτως ἅπας πολίτης. Ὑπακοή λοιπὸν εἰς τοὺς νόμους εἶναι τὸ πρῶτον καὶ μόνον καθήκον τοῦ πολίτου, ἐπειδὴ ἐμπεριλαμβάνει καὶ ὅλα τ' ἄλλα καθήκοντα· εἶναι δὲ καθήκον ὑπ' ἀνάγκης ὑπαγορευόμενον εἰς τοὺς θέλοντας νὰ τ' ἀποφύγουν, ἐπειδὴ χωρὶς αὐτὸ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ πόλις· καὶ διὰ τοῦτο μᾶς τὸ προστάζει ἀπολύτως ὀνομαζόμενης **Δύως (ΡΚΑ')**.

ΡΑΒ'. Διὰ νὰ εἶναι ἐνεργὸς ἐξωτερικῶς ἡ κοινὴ θελήσις, ἤγουν νὰ εἶναι νόμος μεταδιδόμενος ἀληθῶς εἰς τοὺς ἄλλους, ἀπαιτεῖται δύναμις, ἣτις νὰ συνάπτῃ ὑφ' ἑαυτὴν ὅλας τὰς εἰς τὴν πόλιν ἐνεργούσας δυνάμεις ὡσὰν εἰς κέντρον καὶ νὰ ὑπερέχῃ πᾶσαν μερικὴν δύναμιν. Ἡ δύναμις αὕτη, ἣτις εἶναι τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν μερικῶν δυνάμεων τῆς πόλεως, ὀνομάζεται **πολιτικὸν κράτος, ὑπερτάτη ἐξουσία**· καὶ τὸ εἰς τὴν πόλιν φυσικὸν ἢ ἠθικὸν πρόσωπον, εἰς τὸ ὁποῖον, καθ' ἑαυτὴν ἀφηρημένως θεωρουμένη, ἐμφαίνεται κατὰ σύγκρισιν, ὀνομάζεται **κεφαλὴ τῆς πόλεως, ἡγεμῶν, βασιλεύς**. Ἡ κεφαλὴ λοιπὸν τῆς πόλεως εἶναι ὄρατὴ παράστασις τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, καὶ ἐπομένως τῆς τοῦ δικαίου ιδέας, ἐπειδὴ ἡ ἐξουσία ἐκείνη δὲν χρησιμεύει εἰς ἄλλο, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ κάμνῃ πρᾶγμα τὴν ιδέαν ταύτην. Διὰ τοῦτο ἀποδίδεται εἰς αὐτὴν καὶ ἀξία ἰδιαιτάτη, ἣτις ὀνομάζεται **μεγαλωσύνη**, καὶ **ὑψος**, ἐπειδὴ φαίνεται δι' αὐτῆς ὁ Ἡγεμῶν μεγαλῆτερος καὶ ὑψηλότερος ἀπ' ὅλους τοὺς ἐν τῇ πόλει ἄλλους· ὅλοι δὲ οἱ ἄλλοι ἀναφερόμενοι πρὸς αὐτὸν λέγονται **ὑπήκοοι**, ἐπειδὴ ὑποτάσσονται καὶ ὑπακούουσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν του, μ' ὅλον ὅτε

καὶ αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς εἶναι ἐπίσης ὡς ἐκεῖνος πολῖται, καὶ χωρὶς τούτων δὲν ἠδύνατο ἐκεῖνος νὰ ἔχη καμμίαν ὑπέροχον δύναμιν. Εἶναι λοιπὸν ἡ πόλις ἄνιστος κοινωνία (ΓΙΘ').

Σημείωσις. Ἐμπειρικῶς θεωρουμένη ἔμπορεῖ ἡ κεφαλὴ τῆς πόλεως νὰ εἶναι ἢ φυσικὸν ἢ ἡθικὸν πρόσωπον· ὡσαύτως ἔμπορεῖ νὰ φέρῃ καὶ διάφορα ὀνόματα· οἷον, Ἀυτόκρατωρ, Βασιλεὺς, Σουλτάνος, Ἡγεμῶν, Ἰπάτος, Ἀρχὼν, Ἀρχιεπίσκοπος, Πολίταρχος κτλ. καὶ μ' ἔλεον ὅτι ταῦτα ὅλα ἔχουσι κατὰ τὴν διαφορὰν, ἔταν θεωρῶνται πρὸς ἄλλήλους οἱ Ἡγεμόνες, ὡς ἐκ τοῦ πλῆθους τῶν ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ἴποιους ἔχουσι τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, εἶναι ὁμῶς καθ' ἑαυτὰ ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ Ἡγεμόνος πρὸς τοὺς ὑπηκόους, ἀπολύτως ταυτόσημα· εἶστε τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν ἔχει καὶ ὁ Ἀυτόκρατωρ πρὸς τὸν λαόν του, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ ὁ Ἡγεμῶν πρὸς τὸν οἶκόν του.

ΡΛΓ'. Ἡ κεφαλὴ τῆς πόλεως φυσικῶς διορίζεται κατ' ἐν-
λογίαν· διότι ὅταν οὕτω θεωρήσωμεν τοὺς ἀνθρώπους ἐμβαίνοντας
εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν, τοὺς βλέπομεν ἐλευθέρους καὶ εἰς
οὐδένα ὑπηκόους· καὶ ἐπειδὴ ὑποτάσσονται θέλοντες, ὑποτάσσονται
βίβαια εἰς ὅν τινα ἐκλέξωσιν ὁμοφώνως ὡς κεφαλὴν τῶν· εἰ δέ τις
ἐμβὰς μὲ βίαν παραλάβῃ τὴν ἐξουσίαν πόλεως τινος, πάλιν θεωρεῖ-
ται ὡς κατ' ἐκλογὴν Ἡγεμῶν· ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ του προϋποτίθεται
σιωπηλῶς καὶ εὐλόγως· διότι ἀδύνατον εἶναι νὰ ὑποταχθῇ λαὸς
χωρὶς νὰ θέλῃ· ὡς τις ἔμπορεῖ ν' ἀποθανῇ, δὲν
ἔμπορεῖ νὰ βιασθῇ. « Ἐκ δὲ τούτων γίνεται φανερὸν
ὅτι καὶ ἡ λεγομένη κληρονομικὴ διαδοχὴ τοῦ θρό-
νου, εἶναι ἔργον ὁμοφώνου θελήσεως τῶν ὑπηκόων· διότι
ιδέμετες, ὅτι εἰς τὰς συχνὰς ἐκλογὰς καὶ ἀλλαγὰς τῶν Ἡγεμό-
νων συμβαίνουσι πλεῖότερα ἄδικα εἰς τὴν κοινωνίαν, παρὰ εἰάν
ἀρήσωσιν ἅπαξ τὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν κληρονομικὴν διαδοχὴν,
ἀπεράτισαν ἐκ συμφώνου νὰ κάμωσι μίαν φορὰν διὰ πάντα τὴν
ἐκλογὴν εἰς μίαν οἰκογένειαν· ὅταν δὲ αὕτη παύσῃ, πάλιν
πρέπει νὰ γείνη ἐκλογὴ εἰς ἄλλην.

ΡΛΔ'. Ἐπειδὴ ἡ κεφαλὴ τῆς πόλεως δὲν δύναται νὰ

διοικήτη ἀμέσως ὅλα τὰ εἰς τὴν πόλιν ἀναφερόμενα πράγματα· διὰ τοῦτο χρειάζεται συνεργούς, φυσικά ἢ ἠθικὰ πρόσωπα· ὀνομάζονται οὗτοι ἄρχοντες, οἱ ἐν τέλει, ἢ καὶ πολιτικοὶ λειτουργοί· καὶ πρῶτος τούτων εἶναι ὁ Ἡγεμὼν αὐτός. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτοι δὲν ὑπηρετοῦσι τὸν Ἡγεμόνα διὰ τὸ ἰδίον του πρόσωπον, ἀλλὰ τὴν πόλιν διὰ τὸ ἠθικὸν καὶ ἀμετάτρεπτον πρόσωπον· διὰ τοῦτο δὲν ἐμπορεῖ ὁ Ἡγεμὼν νὰ τοὺς ἀποβάλη, ὡς ἔτυχε, μὴ ὅλον ὅτι τοὺς ἔκλεξεν αὐτός· διότι δὲν τοὺς ἔκλεξε διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς οἰκίας του, ἀλλὰ διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς πόλεως. Ἐάν λοιπὸν ὁ λειτουργὸς παραβῇ τὰ καθήκοντά του, πρέπει νὰ κριθῇ κατὰ τοὺς νόμους τῆς πόλεως, καὶ νὰ ἀποβαλθῇ μὴ ὅλους τοῦ δικαίου τοὺς τύπους.

ΡΔΕ'. Οὐδ' ὁ λειτουργὸς τῆς πόλεως δὲν πρέπει νὰ παραιτῇ τὸ λειτούργημα του ὡς ἔτυχε, καὶ ὅποιαν ἴσραν θελήσῃ· ἀλλὰ πρέπει νὰ ζητήσῃ τὴν παρτίτησίν του καὶ νὰ ὑπουργῇ, εἰς οὗ νὰ τὴν λάβῃ· εἶναι δὲ ἄδικον, ἢ ἀπέχαστον νὰ ἀναγκάζεται ὁ λειτουργὸς εἰς ἀκολουθήσιν τῆς λειτουργίας του, εἴαν δὲν ἔχη ἢ τὰς εἰς ταύτην ἀπαιτούμενας δυνάμεις ἢ τὴν κλίσειν. Ἐάν δὲ θελήσῃ ὁ Ἡγεμὼν αὐτὸς νὰ παραιτήσῃ τὴν ἐξουσίαν του, εἶναι ἐλεύθερος νὰ τὸ κάμῃ· χῆρις νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τινος τὴν παραίτησιν· ἢ δὲ ἀνάγκη εἰς τὸ νὰ διοικῇ ἢ θελεν εἰσθεῖν ἢ μεγίστη ἀτοπίαν.

ΡΔΣ'. Ἐρ' ἔσον θεωροῦνται τὰ μέλη τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἀπλῶς μέλη, εἰς ὅλα ἀποδίδεται πολιτικὴ ἐλευθερία καὶ ἰσότης, ἢ γουν καθεὶς πρέπει νὰ ἔχη ἐλευθερίας τινα ἐπικράτειαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας νὰ ἐκτελῇ ἀνεμπόδιστως τὰ δίκαιά του, καὶ καθεὶς κατὰ τοῦτο ἔχει ἴσον δικαίωμα εἰς τὴν προστασίαν τοῦ νόμου, καὶ τὴν τούτου βαπτάζουσαν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν πόλιν κῆνεις δὲν πρέπει νὰ μετα-

χειρίζεται πρὸς τοῦτο ἰδίας του δυνάμεις, ἐκτὸς ἐὰν δὲν ἐμπορῇ νὰ λόβῃ τὴν κοινὴν προστασίαν, ὅπότε προστρέχει ἐξ ἀνάγκης εἰς τὸ φυσικὸν τῆς ποινῆς δίκαιον (ΡΖ').

ΡΛΖ'. Τὸ δίκαιον λοιπὸν τῆς προσωπικῆς καὶ φυσικῆς ἐλευθερίας (ΝΓ') μένει τὸ αὐτὸ μετοβαῖνον διὰ τῆς πολιτικῆς ἐνώσεως εἰς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, ἥγουν ἡ ἐπικράτεια τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε καθεὶς νὰ προσδιορίσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν φυσικὴν κατάστασιν, προσδιορίζεται εἰς τὴν πολιτικὴν διὰ τῆς κοινῆς θέλησεως, ἥγουν διὰ τῶν νόμων (ΡΛΔ'). καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται καὶ νόμιμος ἐλευθερία· καὶ ἂν ἓνός μὲν μέρους ὁ περιορισμὸς οὗτος τῆς θέλησεώς του εἶναι ἐλάττωσις τῆς ἐλευθερίας του· ἀπ' ἄλλου δὲ εἶναι αὐξήσις, ἐπειδὴ ἡ ἰδία του θέλησις παραλαμβάνεται εἰς τὴν δημόσιον, ὅπου εἰς ἐνεργεῖ ὑπὲρ πάντων, καὶ πάντες ὑπὲρ ἑνός. Βοηθεῖται λοιπὸν καὶ προστατεύεται τὸ δίκαιον κοινὸς, καὶ καθεὶς ἔχει τὴν ἐλευθερίαν του ἐπεστηριγμένην εἰς βεβαίαν καὶ ἀκλονήτους βάσεις.

ΡΛΗ'. Διὰ τοῦτο εἶναι πάντες οἱ πολῖται ἴσοι (ΡΛΣ'), καθότι ἔχουσι ὅλοι ἴσον δικαίωμα νὰ προστατεύωνται ἀπὸ τοὺς νόμους· ἡ ἰσότης τῶν αὐτῶν εἶναι γενικὴ καὶ ἀριθμητικὴ, ἐπειδὴ τὴν ἔχει καθεὶς κατὰ τὸν αὐτὸν βαθμὸν· εἰς δὲ τὰς ἐκ τῆς πύλεως ὠφελείας, εἶναι σχετικὴ καὶ γεωμετρικὴ, διδομένη εἰς καθεὶνα κατὰ τὸν γεωμετρικὸν λόγον τῆς ἀξιότητός του. Κατὰ τοῦτο, ὅς τις ζητεῖ ἀπόλυτον ἰσότητα, ζητεῖ ἄλογον καὶ τραγελαφικὸν πρᾶγμα, καὶ μόνον οἱ ἀνόητοι πρέπει νὰ τὴν ζητῶσι. Διότι α') ἡ πόλις εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἅνιτος κοινωνία, ἐπειδὴ ἀνάγκη εἶναι νὰ ἔχῃ τὴν κεφαλὴν τῆς (ΡΙΘ', ΡΛΒ'). β') τὰ μέλη τῆς εἶναι ἄνισα, ἐπειδὴ ἄλλοι μὲν εἶναι ἐνεργοί, ἄλλοι δὲ ἄπρακτοι πολῖται (ΡΚΖ').

γ') Ἡ ἐκεῖ καταδειχθεῖσα ἀνισότης τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων διαρκεῖ πάντοτε, καὶ οἱ νόμοι μόνον τὴν ἐνδεχομένην ἀδικίαν ἐμποροῦν νὰ προλαμβάνωσι καὶ νὰ ἐμποδίζωσι· δ') διὰ τὴν αὐτὴν ἀνισότητα καὶ δι' ἄλλας ἐμπειρικὰς περιστάσεις, ὁ μὲν ἐμπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ δίκαια εἰς πλείωτερα ἀντικείμενα, ὁ δὲ εἰς ὀλιγώτερα· καὶ ἰδοὺ πάλιν ἡ ἀνισότης· ἀλλὰ νὰ μὴ ἀποκτήσῃ τις πλείωτερα, ὅταν δύναται, θέλει νὰ εἴπῃ ν' ἀρνηθῇ τὰς φυσικὰς τοῦ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ταῦ εἶναι ἀναπαλλοτρίω-
του κτήμα.

Σημείωσις. Ἡ πολιτικὴ ἰσότης καὶ ἐλευθερία δὲν ἀφαιρίζεται, εἰαν πολιταί τινες, ἢ καὶ ὁλόκληρα συστήματα πολιτῶν (οἷον στρατηγοὶ, κριταί, διδάσκαλοι, τεχνῶν συστήματα καὶ ἐμπορίας) ἀπολαύωσιν ἰδιαίτερα τινὰ δικαιώματα καὶ προνόμια· διότι πᾶν δίκαιον, τὸ ὁποῖον ἀπολαύει ἰσχυρότερον τι πρὸς ἄνθρωπον ἢ φυσικὸν ἢ ἡθικόν, σκοπὸν ἔχει τὴν διατηρησὶν τῶν ἐνὸς ἐκάστου δικαίων· διὰ τοῦτο αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ προνόμια ταῦτα πλέον συντελοῦν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἰσότητα παρά τὴν βλάπτουν· ἀλλὰ πρέπει εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν προνομιῶν τούτων νὰ φυλάττωνται ἀπαραβάτως δύο τινὰ τὰ ἐφεξῆς· πρῶτον νὰ μὴ ἀποτελοῦν οὔτοι οἱ τὰ προνόμια ἔχοντες ἰδιαίτερον σύστημα ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν· διότι τούτο ἤθελεν εἰσθᾶαι πόλις ἐν πόλει, καὶ ἐπομένως ἤθελε παύσειν ἡ ἐνότης τῆς πολιτικῆς κοινωνίας· δεῦτερον νὰ μὴ τὰ λαμβάνωσιν ἐκ γεννήσεως, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀποκτώσιν διὰ τῆς ἀξιοτήτων· ἐκ γεννήσεως λαμβάνουσι τὸ ἐνδόσιμον οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ νὰ κατασταθῶσιν ἄξιοι· ἀλλὰ τὸ ἐνδόσιμον τοῦτο χαρίζει ἡ φύσις ἀπροσδιορίστως εἰς ὅν τινα θέλει, καὶ ἔχει προσδωρισμένως εἰς τὸν ἐκ τῆς δεινῆς γενεᾶς καταγόμενον· ἐνδόσιμον δὲ λέγω τὰ ἐμφυτὰ προτερήματα, τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσονται διὰ τῆς ἀγωγῆς. Ἡ γέννησις ἐμπορεῖ νὰ δώσῃ τὰ μέσα εἰς τὴν ἀγαθὴν ἀγωγήν, ἥτις ἀποκαθιστᾷ ἀξιόους προνομίων τοὺς ἀνθρώπους· ἀλλὰ τότε δὲν ἐμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι τὰ ἔλαβαν ἐκ γεννήσεως, ἥτις μόνον τὴν ὁδὸν τοὺς ἔδειξε διὰ κτήσεως γνώσεων καὶ ἀξιοτήτων νὰ φθάσωσιν εἰς τὰ προνόμια· κατ' ἄλλον τρόπον εἶναι ἀσυγχώρητον ὁ ἀνάξιος νὰ λάβῃ προνόμια καὶ ἀρχάς. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ δὲν κρατεῖ καὶ περὶ τοῦ ἡγεμένου, ὅς τις ἔχει τὸ ἀνώτατον καὶ πρῶτιστον προνόμιον· διότι οὗτος πρέπει νὰ ἔχῃ κληρονομικὸν τὸ δίκαιον κατ' αἵτησιν αὐτοῦ τοῦ Λόγου (ΡΛΓ'). Ἀλλ' εἶναι καὶ αὐτὸς ὑπόχρεως εἰς τὴν προσηγορίαν τοῦ Λόγου νὰ ἀναπτύξῃ,

έσον δυναται, τὰς φυσικὰς του δυνάμεις καὶ δεξιότητας, διὰ νὰ εἶνε ἄρχων καὶ ἡγεμὼν καὶ βασιλεὺς, καὶ ἕλα τὰ πανέντιμα ἔνδοξα, πραγματικῶς καὶ ἀληθῶς· ὅτι εἶναι εἰσγύνη ὁ πρῶτος νὸ εἶναι δεύτερος εἰς τὰς γνώσεις καὶ εἰς τ' ἄλλα προτερήματα, καὶ ἐνταυτῷ βλάπεται ἡ ὁλομέλεια τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ὅταν εἶναι ἀνάξιες ἡ κεφαλῆ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Περὶ τῶν δικαίων τοῦ Ἡγεμόνος. ΓΛΘ΄.

Τὰ δίκαια τῆς κεφαλῆς τῆς πόλεως, καθὸ κεφαλῆς, ἡνωμάζονται δίκαια μεγαλωσύνης. Καὶ ἐπειδὴ τὸ ἄθροισμα τούτων εἶναι κυρίως ἡ ὑπερτάτη πολιτικὴ ἐξουσία· διὰ τοῦτο τὰ δίκαια ταῦτα δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε., εἰ μὴ διάφοροι κλιῶνες τῆς ἐξουσίας ταύτης· καὶ διὰ τοῦτο ἐμποροῦν νὰ παραπταθῶσιν εἰς τὴν ἐπιστήμην ὡς χωρισταὶ δυνάμεις ἢ ἐξουσίαι· ἀλλ' εἰς τὴν πεῖρξιν συναυτῶνται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἡνωμέναι ἢ διηρημέναι, καθὼς ἤθελε τὰς διατάξεις ἢ ἰδιαιτέρα διαταγὴ πόλεως τινος, ἢ οἱ θετικὸὶ τύποι, μὲ τοὺς ὁποίους ἐμφανίζεται εἰς αὐτὴν ἡ πολιτικὴ ἐξουσία. Εἰς δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν τῆς μεγαλωσύνης δικαίων ἐν γένει ὑφίσταται ὅλη ἡ διοίκησις τῆς πόλεως, ἢ ἡ πολιτικὴ κυριότης.

ΓΜ. Τὸ πολιτικὸν κράτος ἔχει δίκαιον

α'. Νὰ παρατηρῆ τὰς πράξεις ὄλων τῶν εἰς τὴν ἐπικράτειαν ζώντων προσώπων· ἐφορατικὸν δίκαιον.

β'. Νὰ προσδιορίζη τὰς πράξεις τῶν ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πόλεως διὰ νόμων· δίκαιον νομοθετικόν.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ. 91

γ'. Να κρίνη και να καταδικάζη με τούς νόμους τὰς πράξεις τῶν πολιτῶν, εἴαν διαμάχωνται εἰς τὸ δίκαιον, ἢ τὸ παράβαίνωσί· δίκαιον τοῦ κρίνεν, ἢ δικαστικὸν δίκαιον.

δ'. Τελευταῖον να ἐκτελή πάν ὅ,τι ἐγυήρισευ· ἀναγκαῖον ἢ ὑρέλιμον ἢ νομοδοτοῦσα καὶ κρίνουσα ἐξουσία· δίκαιον ἐκτελεστικόν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κεφαλὴ εἶν δύναται να πράξη ὅλα ταῦτα τὰ ἔργα ἀμέσως· διὰ τοῦτο ἔχει τὸ δίκαιον να καταστήτη δημοσίους ἀρχὰς, καὶ να τὰς ἐμπιστεύση εἰς πρόσωπα, τὰ ὅποια εἶναι ὑποτεταγμένοι εἰς αὐτὸν λειτουργοὶ τῆς πόλεως (ΡΑΔ'). Θέλομεν ἤδη ἐξετάειν καθὲν ἐκ τούτων λεπτομερέστερα.

ΡΑΔ'. Πρῶτον δίκαιον τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἢ τοῦ Ἡγεμόνος εἶναι τὸ ἐφορατικόν, ἔπειδὴ χωρὶς να ἐπιβλέπη τὰς πράξεις τῶν πολιτῶν καὶ ἐνὸς ἐκάστου καὶ ὄλων ἐντάμα, οὔτε να νομοθετήση δύναται, οὔτε να κρίνη, οὔτε να ἐκτελέση τίποτε· διότι ὅλα ταῦτα στρέφονται εἰς τὰς πράξεις· διὰ τοῦτου τοῦ δικαίου καθιστάνεται ἡ λεγομένη ἀστυνομία, ἣτις ἔχει καθῆκον να ἐπαγρυπνῇ ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τὴν διαγωγὴν καὶ ζωὴν ὄλων τῶν πολιτῶν, μανθάνουσα καθένα πῶς φέρεται μετὰ τούς συμπολίτας του, καὶ πᾶσαν κοινωνίαν, εἴαν ἐκτελή τὸν σκοπὸν τῆς. Κοινωνία μυστικὴ δὲν ἐμπορεῖ να εἶναι εἰς τὴν πόλιν, χωρὶς να τὴν ἐξεύρη ἢ ἀστυνομία· διότι οὕτως ἤθελεν εἶσθαι πόλις ἐν πόλει, τὸ ὅποιον ἀναιρεῖ τὴν ἐνότητα τῆς πόλεως (ΡΑΗ', Σημ.). Καὶ τὰ μικρὰ πρέπει να ἐπιβλέπη ἀκριβῶς ἡ ἀστυνομία, μιμουμένη τρόποντινα τὸ παντέφορον ὄμμα τοῦ Παμβασιλείως. Μυστικὴν ἀστυνομίαν εἶναι ἀνοίκειον τῆς μεγαλειότητός της να ἔχη, ἀλλὰ φανεράν εἰς ὄλους· οὐδὲ να συσφίγγη δι' αὐτῆς τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν τῶν δυνάμεων τοῦ πολίτου, ὅταν ἐνεργῇ ἀβλαβῆ εἰς τὸν πολιτικὸν σύνδεσμον (ΞΣ').

PMB'. Δεύτερον δίκαιον τοῦ Ἡγεμόνος εἶναι νὰ εἶδῃ νόμους, διὰ τῶν ὁποίων ἀσφαλίζονται τὰ ἐνὸς ἐκάστου δίκαια· ἡ θέλησις του δὲν εἶναι πρὸς τοῦτο ἐλευθέρη καὶ ἀνεξάρτητος, ἀλλὰ πρέπει νὰ διευθύνεται ἀπὸ τῆν νομοδοσίαν τοῦ Λόγου· πρέπει μάλιστα νὰ συμβιβάζεται μετὰ τὸ διὰ πάντων διαβαῖνον καὶ πάντας ζωοποιοῦν κοινὸν στοιχεῖον, ἧγουν τῆν κοινὴν τῶν πολιτῶν θέλησιν (PAA'). Διὰ τοῦτο ὁ Ἡγεμὼν πρέπει νὰ προβάλλῃ τοὺς νόμους του, ἂν εἰς ὅλους τοὺς ἐνεργοὺς πολίτας εἴναι ἀδύνατον (PKZ'), ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἐκλειλεγμένους· ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ ἰδέα Νομοθετικῆς Συνόδου, χωρὶς τῆς ὁποίας τῆν συγκατάθεσιν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τῆν δυνάμιν τῆς κἀμμία νομοδοσία. Ἀλλὰ πάντοτε εἶναι νομοδοτικὴ ὁ Ἡγεμὼν, ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ μεταδίδονται οἱ νόμοι. Διὰ τοῦτο ἔχει τὸ δίκαιον αὐτὸς μόνος νὰ τοὺς δημοσιεύσῃ διὰ νὰ γνωστῇ εἰς ὅλους ἡ θέλησις του, καὶ νὰ γείνη κανὼν τῶν ἐνὸς ἐκάστου πράξεων· διὰ τοῦτο δὲν δύνανται οἱ νόμοι νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν, ἧγουν νὰ ἀναφερθῶσιν εἰς πράξεις, αἵτινες ἔγειναν πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῶν νόμων. Οἱ νόμοι πρέπει νὰ εἶναι εὐκρινεῖς καὶ εὐκατάληπτοι· εἶδ' εἶναι μὲ ἀμφιβολίαν ἐκφρασμένοι, ὁ Ἡγεμὼν ἔχει τὸ δίκαιον νὰ τοὺς ἐρμηνεύσῃ καὶ νὰ τοὺς προσδιορίσῃ. Τελευταῖον, ἐπειδὴ οἱ νόμοι πρέπει νὰ ἐφαρμόζωνται εἰς τὰς περιστάσεις τοῦ πολιτικοῦ βίου· αἱ δὲ, μεταβάλλονται πολλάκις· διὰ τοῦτο ἔχει τὸ δίκαιον ὁ Ἡγεμὼν νὰ μεταβάλλῃ νόμους, ἢ νὰ ἀποβάλλῃ παλαιούς· ἢ καὶ νὰ κάμνῃ νέαν ἐξ ὑπαρχῆς νομοδοσίαν, ἀλλὰ πάντοτε σύμφωνον μετὰ τοὺς καθολικοὺς τύπους καὶ νόμους τοῦ ὀρθοῦ Λόγου.

PMΓ'. Τρίτον δίκαιον τοῦ Ἡγεμόνος εἶναι τὸ δικάζειν ἢ κρίνειν, τὸ ὁποῖον περιέχει ὅλην τῆν περιποίησιν καὶ φυλακὴν

τοῦ δικαίου· διὰ τοῦτο ὀνομάζεται καὶ δικαιοσύνη, καὶ δικαιοδοσία· ὁ δὲ τόπος τῆς, δικαστήριον ἢ κριτήριον. Εἶναι δὲ κριτήρια δύο, πολιτικόν καὶ ἐγκληματικόν· τὸ πρῶτον ἀποφασίζει τὰς τῶν πολιτῶν λογομαχίας καὶ διαφορὰς περὶ τινος δικαίου· τὸ δεῦτερον κρίνει τὰς τοῦ δικαίου παραβάσεις, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ λάβωσι ποινὴν. Καὶ τὰ δύο πρέπει νὰ παραβάλλωσι τὰς πράξεις μὲ τοὺς νόμους, καὶ νὰ κἀνωσι τὴν ἀπόφασιν διὰ συλλογισμοῦ ὀρθοῦ καὶ ἀπταιστού. Αἱ πρόξεις ἢ αἱ ἀμφιβολίαι πρέπει νὰ ἐρευνηθῶσι ἔμπροσθεν τοῦ κριτηρίου μὲ πᾶσαν ἀκρίβειαν· τὸ ὅποσον λέγεται δικαλογία ἢ κρισολογία· οἱ κρινόμενοι ἔχουν τὸ δίκαιον νὰ παραβάλλωσι τοὺς λόγους των, καὶ εἰ κριταὶ ἔχουν τὸ καθήκον νὰ τοὺς ἀκούωσιν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κριταὶ προὔποθέτουσιν γινῶσιν τῶν νόμων· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ διορισθῶσιν ἐπίτηδες εἰδήμονες τῶν νόμων, ὀνομαζόμενοι Νομιστῆς, διὰ νὰ εἶναι κριταὶ τοῦ δικαίου. Διὰ πληροφορίαν πλειοτέραν ἐμποροῦν οἱ κρινόμενοι νὰ ἀναφέρωσι τὴν ὑπόθεσίν των καὶ εἰς τὸν Ἡγεμόνα αὐτόν· τὸ ὅποσον λέγεται ἐκκλησις τῆς δικῆς· ἢ δὲ ἀπόφασις τοῦ Ἡγεμόνος εἶναι ἀνέκκλητος, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἄλλος μεγαλήτερος εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ τὴν ἀνακρίνη.

ΡΜΔ'. Τέταρτον δίκαιον τοῦ Ἡγεμόνος εἶναι τὸ ἐκτελεστικόν, χωρὶς τοῦ ὁποίου ἤθελαν εἶναι περιττὰ καὶ τὸ ἐφορaticόν, καὶ τὸ νομοδοτικόν, καὶ τὸ δικαστικόν· κἀνεὶς δὲν δύναται νὰ ἔχη ἄλλος εἰμὴ ὁ Ἡγεμών· διὰ νὰ τὸ βάλῃ εἰς πρᾶξιν πρέπει νὰ ἔχη ὀπλίτας, οἵτινες, μ' ὅλον ὅτι εἶναι καὶ αὐτοὶ πολῖται, ἀνεφέρονται ὅμως ἀμέσως εἰς τὸν Ἡγεμόνα καὶ ὑποτάσσονται εἰς αὐτόν, ὡς ὄργανα, διὰ τῶν ὁποίων ἐκτελεῖται αἱ ἀποφάσεις τῆς κρίσεως. Εἰς τὸ ἐκτελεστικόν δίκαιον τοῦ

94 ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ.

Ἡγεμόνος, ὡς τὴν μόνην σωτηρίαν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, δεῖν εἶναι συγχωρημένου νὰ ἀνδίσταται κἀνεὶς οὔτε δι' ἔργου, οὔτε διὰ λόγου· ἀλλὰ μάλιστα πρέπει, χρείας τυχεύσης, νὰ γίνωνται ἔλοι ὄργανα τοῦ ἐκτελεστικοῦ δικαίου πρὸς διατήρησιν τῆς κοινῆς ἡπυχίας.

ΡΜΕ'. Ἐπειδὴ τὸ ἐκτελεστικὸν εἶναι δίκαιον τοῦ Ἡγεμόνος (ἀνωτ.)· ἀναγκαῖός τ' εἶναι τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ δίκαιον τῆς ποινῆς, χάρις τοῦ ὁποίου δεῖν δύναται νὰ ἐπιτυχηθῇ ὁ σκοπὸς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Διὰ τοῦτο εἶναι δεδίκαιωμένη καὶ ἡ κεφαλικὴ ποινὴ, εἰάν οἱ νόμοι ἐδιώρισαν θάνατον διὰ κἀνὲν ἀμάρτημα, μ' ὅλον ὅτι ὁ Ἡγεμὼν δεῖν ἔχει καμμίαν ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου εἰς τοὺς ὑπηκόους του· ἀλλ' ἔχει χάριτος δίκαιον, διὰ τοῦ ὁποίου δύναται κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ συγχωρήσῃ, ἢ κἀν νὰ μετριάσῃ τὴν ποινὴν· ἀλλὰ τὰ περὶ ποινῆς καὶ χάριτος πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν ἄνωσταὺν λεπτομερέστερα εἰς τοὺς ἐφεξῆς παραγράφους.

ΡΜΣ'. Ἡ ποινὴ δεῖν πρέπει νὰ ἐπιφερθῇ, πρὶν ἀποδειχθῆν ἀναμφιβόλως ὁ ἐγκαλούμενος· ἀποδεικνύεται δὲ ὄχι ἀπλῶς, ἂν εὔρεθῇ εἰς τὴν πράξιν, ἢ ἂν πολλοὶ τὸν καταμαρτυροῦσιν, ἀλλ' ἂν αὐτὸς ὁμολογήσῃ μὲ τὸ ἴδιόν του στόμα τὸ ἀμάρτημα. Εἰς τὴν ὁμολογίαν ταύτην δεῖν πρέπει νὰ ἀναγκασθῇ διὰ ῥαβδισμῶν καὶ μαστιγώσεων· ἐπειδὴ, ἐκτὸς ὅτι δύναται νὰ ὁμολογήσῃ ψευδῶς τὴν πράξιν διὰ νὰ ἀποφύγῃ πρὸς ὥρας τοὺς πόρους, οἱ ῥαβδισμοὶ εἶναι ποινὴ πρὶν ἀποδειχθῆν τὸ ἀμάρτημα· τὸ ὁποῖον εἶναι ἄδικον· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὸ κριτήριον πᾶν ὄργανον βασάνων καὶ μαστιγώσεων· ὁ δὲ ἐγκαλούμενος νὰ παραλαμβάνεται εἰς τὴν ἀστυνομίαν, ἥτις μὲ τρόπους δεξιούς καὶ φρονίμους νὰ καταγίνεται εἰς ἀπόδειξιν ἢ τοῦ ἀμαρτήματος ἢ τῆς ἀθωότητός του· ἐπομένως ἔχει

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ. 95

δικαίως ὁδῆσαν καὶ ὁ ἐγκαλούμενος νὰ μεταχειρισθῆ παραστάτην καὶ πυνήγορόν του. Γενικῶς δὲ πρέπει τὸ ἐγκληματικὸν κριτήριον νὰ φυλάττη τούτον τὸν κανόνα »Καλῆτερον, ἢ γοῦν ὀλιγώτερον κακὸν εἶναι νὰ συγχωρηθῆ ὁ πταίστης δι' ἔλλειψιν ἀποδείξεως παρὰ νὰ καταδικασθῆ ὁ ἀθῶος διὰ μόνην ὑποψίαν. Διὰ νὰ εἶναι εὐκαίριος καὶ πᾶς ἄλλος πληροφορημένος ὅτι εἶναι δικαία ἡ ποινὴ, πρέπει νὰ δημοσιευθῆ εἰς ὅλους ἡ νόμιμος ἀπόφασις. Πᾶσα δὲ ποινὴ, καὶ μάλιστα κεφαλικὴ, πρέπει νὰ γίνεται εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἀτιμάζεται ἡ ἀξία τῆς ἀνθρωπότητος, οὐδὲ νὰ ἐπιτείνεται καθ' ὑπερβολὴν ἡ αἰσθησις τῶν ἀλγηδόνων. Πᾶσα ἀπανθρωπία καὶ βαρβαρότης πρέπει νὰ λείπη μακρὰν ἀπὸ τῆς ποινῆς τὴν ἐκτέλεσιν.

Γ' ΜΖ'. Τὸ δίκαιόν τῆς χάριτος ἀποδέχεται μὲν καὶ ἡ θεία, ἀποδέχεται δὲ πρὸ ταύτης ἡ πράξις τῶν Ἡγεμόνων· δὲν πρέπει δὲ νὰ γίνεται κατ' ἀρέσκειαν, ἀλλὰ μὲ περιορισμοὺς τινὰς, τοὺς ὁποίους δικαίουν ὁ Λόγος· οἱ δὲ περιορισμοὶ εἶναι οὗτοι. Μετρίαν τῆς ποινῆς ἐμπορεῖ νὰ κάμῃ ὁ Ἡγεμὼν, συγχώρησιν δὲ παντελῆ, παρεκτὸς τῶν ἀμαρτημάτων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ἀμέσως εἰς τὸ πρόσωπόν του, δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ κάμῃ· διότι καθὼς πᾶς ἀδικούμενος ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ συγχωρήτῃ τὸν ἀδικητὴν του, οὕτω καὶ ὁ Ἡγεμὼν, καὶ μάλιστα ὅσον μεγαλήτερος καὶ ὑψηλότερος θέλει νὰ φαίνεται ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του, τόσο πλέον πρέπει νὰ δείχνῃ μέγεθος ψυχῆς συγχωρῶν τοὺς ἀμέτους ἀδικητὰς του, καὶ μὴ κυριευόμενος ἀπὸ τὴν οὐδαμινότητα μικρῶν καὶ χαμηρῶν ψυχῶν, αἱ ὁποῖαι διψῶσι τὴν ἐκδίκησιν, ὡς τὸ νέκταρ τῶν Θεῶν· ἀδικίας ὅμως γενομένης κατὰ τῶν πολιτῶν νὰ συγχωρῆ ἀποινητὴ εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ τὰς ἔχη ὑπὸ τὴν προστασίαν του· διότι